

1 De omsorgsfullt utformade lamellhusen i kv. Hällsättra 6 bildar en sammanhängande fond vid Sätredalsparken. Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

2 De ovanligt gestaltade radhusen i kv. Gillsättra är ett bra exempel på 1960-talets industrialiserade småhusbyggnad. Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

3 De tre skivhusen som flankerar Sättra torg utgör stadsdelens enda äldre höghusbebyggelse. Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

4 Sättra kyrka är ett tidstypiskt exempel på 1960-talets kyrkobyggnad, omsorgsfullt men modernistiskt utformad. Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

Sättra

Information till Dig som äger ett kulturhistoriskt värdefullt hus i ytterstaden

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum ansvarar för att peka ut och definiera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Stockholms stad. Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Byggnaderna klassificeras i fyra kategorier med hänsyn till deras kulturhistoriska värde och redovisas med färgerna blått, grönt, gult och grått:

- Blått anger bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Grönt betyder att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gult avser en fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
- Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier.
- ▨ Streckad - Fastighet med bebyggelse uppförd 1990 eller senare och som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Plan och bygglagen, PBL

För synnerligen och särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse, det vill säga blå- och grönmarkerade byggnader är 3 kap 12 § i (PBL) Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 3 kap 10 § och 13 § tillämpliga. Denna lagstiftning är kopplad till Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering som finns redovisad för Sättra i detta faktablad.

10 § Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).

12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas. Lag (1994:852).

13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt omgivningens karaktär. Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

Historik

Namnet Sättra, eller Sättra, som är skriftligt belagt sedan 1331, kommer från ordet säter som betyder skogsäng eller utmarksäng. Självä Sättra gård, som blev säteri i början av 1600-talet, är känt sedan 1376. Stadsdelen bildades 1926 och fick sin nuvarande gränsdragning 1993.

Sättra var fram till 1960-talet ett agrart landskap med åkrar, ängar och skogspartier. Egendomarna ägdes sedan 1870, liksom granngården Jakobsberg, av tre fromma stiftelser. Staden föreslog i 1952 års generalplan att tunnelbanan skulle dras genom området, från Mälärhöjden till stadens ägor väster om Sättra. Efter hårda förhandlingar förvärvades marken av staden 1961 och en generalplan för hela området Skärholmen–Vårberg upprättades året därpå. Stadsplanen för Sättra framlades 1963 av Vattenbyggnadsbyrån –VBB och året efter påbörjades byggandet av flerbostadshus, småhus och stadsdelscentrum. De första inflyttningarna ägde rum 1964 och fyra år senare var i stort hela stadsdelen uppförd. Sedan dess har stadsdelen successivt förtätats.

Bebyggelsens karaktär

Sättra har en enhetlig bebyggelse som utgör ett intressant exempel på övergången från 1950-talets relativt småskaliga bostadsbyggande till 1960-talets storskaliga byggnadsideal. Bebyggelsen domineras av låga lamellhus vars utformning och gruppering ger Sättra en något otidstypisk karaktär av 1950-tal. Samtidigt förankrar dock enhetligheten i bebyggelse och planmönster stadsdelen tydligt i 1960-talet med dess rationella bebyggelseidéer. Flerbostadsbebyggelsen är uppdelad i ett antal relativt tätt placerade enklaver, koncentrerade till höjderna kring Sättradalsparken, ett centralt grönstråk i form av en dalgång. Kring flerbostadsbebyggelsen löper en ringformad matargata, väst och nordväst om denna ligger grupper av villor, radhus och kedjehus samt mot öster och sydost ligger industri- och kontorshus likt en barriär mot den bakomliggande motorvägen. Ett påtagligt inslag är de generösa grönytorna som är en av stadsdelens stora tillgångar. I den branta skogklädda sluttningen ned mot Mälaren finns ett fåtal äldre träbyggnader bevarade, vilka bl.a. påminner om Sättras maritima historia. Ett markant inslag i stadsbilden utgör Sättrareservoaren på Sättraberg.

Tunnelbanestad

Utbyggnad och modernisering av bostadsbeståndet har i Stockholm pågått i större skala sedan 1930-talet, då staten för första gången tog ett övergripande ansvar för bostadsförsörjningen. I och med den Bostadssociala utredningen; som är ett av de viktiga vägskälen i svenskt bostadsbyggande och i svensk välfärds politik, samt tunnelbanenätets utbyggnad skapades förutsättningar för byggandet av nya stadsdelar i stor skala. Till programmet Det framtida Stockholm från 1945 utarbetades en schemaplan för ett idealt förtortssamhälle. Programmet bildade en grund för ett mera ingående planarbete som utkristalliserades i 1952 års Generalplan för Stockholm. Dess idéer utvecklades ytterligare under 1950-talet och resulterade i den självförsörjande s.k. ABC-staden.

Detta till trots var bostadssituationen fortsatt i det närmaste katastrofal. Rekordårens massiva satsning på bostadsbyggande inleddes 1959 med tillsättandet av den så kallade Bostadsbyggnadsutredningen, parallellt med införandet av en ny byggnadsstadga med rikstäckande regler för byggandet. Som ett resultat av utredningens slutbetänkande Höjd bostadsstandard 1965 beslöts att en miljon lägenheter skulle uppföras under de närmaste tio åren, grunden för det så kallade miljonprogrammet.

De nya stadsdelar som uppfördes under 1960- och 70-talen planerades med likartade grundinslag. En storskaligt samordnad planering var en förutsättning för att klara av förbättringen av bostadsstandarden. Planeringen styrdes på många sätt av nya rationella och industrialiserade produktionsmetoder, som tvingade fram större skala och enhetlighet.

Bostäder

Den centrala flerfamiljsbebyggelsen består av 3-4 vånings lamellhus med sadeltak eller pulpettak. De flesta husen är putsade, ursprungligen med ädelputs men numera ofta ljusst färgade i grått eller gult. Byggnaderna är utförda med omsorg både vad gäller materialval och gestaltning, ofta med sparsmakade detaljer och en knapp variation i utförande. Bostadshusen är grupperade kring planterade gårdar. Genom att de flesta husen är murade med lättbetongblock har det kuperade landskapet kunnat utnyttjas och bebyggelsen placerats på olika nivåer vilket skapar en variationsrik stadsbild. Parkstråken mellan kvarteren sammanbinder dessutom gårdarna och husen till ett enhetligt grönskande stadslandskap.

De tre åtta-nio våningar höga skivhusen vid Sättra torg, ritade av Forsman Snellman Arkitektkontor, stod klara 1968 och utgör stadsdelens enda högre bebyggelse. Dessa hade ursprungligen fasader av ljusgrå betongelement med frilagd ballast.

Centrum

De höga skivhusen markerar det intilliggande Sättra centrum. Centrumanläggningen ritades av arkitekterna Gunnar Lindman, Harald Mjöberg och Åke Arell vid VBB och invigdes 1965, samtidigt med tunnelbanan. Anläggningen, som blev Stockholms första inomhustorg, är inspirerad av inglasade shoppingcentra i USA och består av en solitär byggnad placerad över tunnelbanestationen. Exteriören är numera sluten mot Sättra torg, medan interiören är bättre bibehållen och utformad som ett kvadratisk överbyggt torg med ljusöppningar under det plana taket. Från centrum leder ett gångstråk mot nordost kring vilket stadsdelens sociala servicebyggnader är grupperade.

Småhus

Småhusområdena är typiska för det tidiga 1960-talet och innehåller radhus, kedjehus, parhus samt fristående villor. De olika enklaverna, som skiljer sig åt arkitektoniskt, bildar enhetligt utformade byggnadsgrupper, ofta placerade kring gemensamma grönytor och smala säckgator.

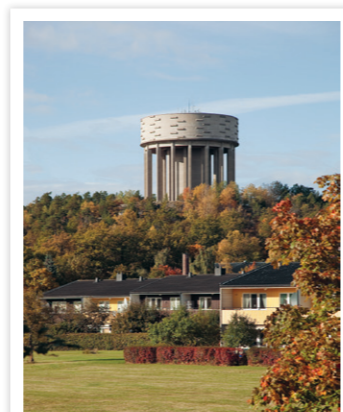
Äldre bebyggelse

Av den tidigare storgården Sättra finns idag manbyggnaden med flygel från 1700-talet bevarade tillsammans med 1600-tals torpet Eklund och vid Mälaren sjökrogen Rostock. I samma grönbälte vid Mälaren och Sättravik ligger även Bergsbo, ett antal välbevarade, rödmålade arbetarbostäder till Sättra varv som var i drift här mellan 1870-talet och 1935.

Skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

I Sättra finns ett område som är utpekad som *särskilt kulturhistoriskt värdefullt* i översiktsplanen för Stockholm. Inom området skall stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljöns som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde. Området utgör en del av södra Mälärstranden och Sättraskogens natur- och kulturlandskap. Ett naturskönt område där mycket kulturhistoriskt värdefulla inslag som de äldre byggnaderna knutna till Sättra gård och den kvarvarande bebyggelsen från Sättra varv ger rik vittnesbörd om stadsdelens tidigare historia och utgör ett av stadens få bevarade exempel på hur Mälärstränderna kunde gestalta sig före den industriella expansionen kring sekelskiftet.

Sättra är en intressant stadsdel, inte minst sätt i sammanhang med övriga stadsdelar i Sättra-

Sättra vattentorn för tankarna till ett klassiskt rundtempel. Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

området; Bredäng, Skärholmen och Vårberg. Sättraområdet planerades och byggdes under en för stadsplaneringen och byggnadsindustrin omvälvande period vilket format fyra klart varierade uttryck i stadsdelarna.

De enskilda byggnaderna eller enklaverna i stadsdelen Sättra äger i flera fall mycket höga kulturhistoriska värden. Det på avstånd mest framträdande är det synnerligen kulturhistoriskt värdefulla Sättra vattentorn som genom sitt väl synliga läge utgör ett viktigt landmärke. Vattentornet har mycket stora miljöskapande och stadsbildmässiga värden, men även det arkitektoniska värdet, symbolvärdet och det identitetsskapande värdet är stort.

Vid Södertäljevägen, i Sättra industriområde, ligger tre byggnader vilka började uppföras i slutet av 1970-talet som företaget Canons huvudkontor i Sverige. De synnerligen kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna utgör ett bra exempel på en enhetligt utförd kontors- och industrianläggning med högt ställda arkitektoniska ambitioner i en mycket tidsenlig ”high-techarkitektur”. Värt att notera är även de ambitiöst utformade yttre miljöerna.

Som ägare och förvaltare av en kulturhistoriskt värdefull byggnad bör man beakta följande:

- Att större till- och påbyggnader undviks.
- Att husets ursprungliga fasad- och takmaterial bibehålls och att tilläggsisoleringar undviks.
- Att husets ursprungliga detaljutformning med fönster, portar, balkonger, fasadutsmyckningar m.m. bibehålls.
- Att husets ursprungliga färgsättning bibehålls.
- Att byggnaden underhålls kontinuerligt med metoder och material som är anpassade till husets ursprungliga utformning, särdrag och byggnadsteknik.
- Att ursprungliga planlösningar bibehålls och att eventuell kulturhistoriskt värdefull inredning bevaras.
- Att tidstypisk markplanering och växtlighet bevaras.

Stockholms stadsmuseum ger gärna råd

För information och tips om byggnadsvård och förhållningssätt vid underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse besök gärna Stadsmuseets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard. Ni kan även gå in på www.stockholmskallan.se, besöka museets forskarsal Faktarummet eller kontakta Stockholms stadsmuseum.

Dokumentationsenheten

Box 15025, 104 65 Stockholm
Tel. 08-508 31 600
www.stadsmuseum.stockholm.se

